

Informacija o statusu pokrenutih i realizovanih aktivnosti i projekata kroz Program DIGITAL

Evropska unija (EU) ulaže napore da uspostavi jedinstveno digitalno tržište poslednjih 20-ak godina. EU je nesumnjivo postigla napredak u integrisanju digitalne tehnologije ekonomije i digitalno inkluzivnijeg društva, rad na prilagođavanju novoj realnosti se nastavlja, tehnološki napredak se ubrzava, stvarajući i nove mogućnosti i nove rizike.

Evropska komisija (EK) ima identifikovane ključne pokretače uspješne digitalne transformacije: tehnologije u oblastima naprednog računarstva i podataka, vještačke inteligencije i sajber bezbjednost, kao i njihovo prihvatanje i optimalna upotreba u privatnom i javnom sektoru. Shodno tome, jedinstveno digitalno tržište treba da bude podržano na duži rok, kako bi se dalje unaprijedila digitalna transformacija Evrope u korist građana i privrede.

U okviru dugoročnog budžeta Evropske unije za period 2021-2027, Evropska komisija je predložila novi program "Digital Europe - DIGITAL", za izgradnju digitalnih kapaciteta i infrastrukture, te podršku digitalnom jedinstvenom tržištu. Investicije u okviru ovog programa podržavaju dva paralelna cilja EU - "Digitalnu transformaciju" i "Zelenu tranziciju", ali i jačaju otpornost i stratešku autonomiju Unije.

Program je dio višegodišnjeg finansijskog okvira za period od 2021. do 2027. godine, sa planiranim ukupnim budžetom od 7,5 milijardi eura. Ovaj program ima za cilj da ubrza ekonomski oporavak i oblikuje digitalnu transformaciju evropskog društva i privrede, donoseći koristi svima.

Podijeljen je na tri radna programa – prvi, koji obuhvata 2021. i 2022. godinu; drugi, koji je trenutno aktivan i obuhvata 2023. i 2024; treći, koji obuhvata period od 2025. do 2027. godine. Prva grupa poziva za predlaganje projekata drugog radnog programa objavljena je 5. jula 2023. godine. Kompletan tekst drugog radnog programa se može preuzeti sa sledećeg linka: [Digital Europe Programme 2023-2024](#)

Bitno je istaći da se ovaj program ne bavi svim izazovima izolovano, već dopunjava sredstva dostupna kroz druge programe EU, kao što su Instrument za povezivanje Evrope za digitalnu infrastrukturu (*Connecting Europe Facility for digital infrastructure*), EU Instrument za oporavak i otpornost (*Recovery and Resilience Facility*), Horizont Evropa-Program za istraživanje i inovacije (*Horizon Europe programme for research and innovation*), Strukturna sredstva EU (*EU Structural funds*).

Program "Digitalna Evropa" obezbeđuje strateško finansiranje, kao odgovor na konkretne izazove, podržavajući projekte u pet ključnih oblastima u sljedećoj razmjeri:

- **Sajber bezbjednosti (cybersecurity) – 1,6 milijardi eura;**
Cilj je ojačati sposobnosti Unije da zaštiti svoje građane i organizacije sa ciljem poboljšanja bezbjednosti digitalnih proizvoda i usluga. Fokus je na razvoju infrastrukture sajber bezbednosti, implementaciji relevantnog zakonodavstva EU i političkih inicijativa: posebno strategija sajber bezbjednosti.
- **Digitalnih vještina (advanced digital skills) - 580 miliona eura;**
Imajući u vidu postojeći jaz u nivou digitalnih vještina, kao i potrebu za privlačenjem digitalnih talenata, program DIGITAL finansira kreiranje i sprovođenje specijalizovanih

treninga i obuka za postojeću radnu snagu i buduće eksperte radi unapređenja ključnih vještina u oblastima poput vještačke inteligencije, podataka, super-računarstva i sajber bezbjednosti. Na isti način kao što EU udružuje snage da bi investirala u digitalnu infrastrukturu, potrebno je investirati u obrazovanje i obuke institucija da poboljšaju ponudu specijalizovanog obrazovanja. Cilj je poboljšati kapacitete za privlačenje digitalnih talenata, uz ekosistem koji će pomoći podsticanju inovacija i digitalnih otkrića.

- **U oblasti super računarstva (*supercomputing*) - 2,2 milijardi eura;**

Razvijajući bezbjedno i hiper-povezano super računarstvo, kvantno računarstvo, infrastrukturni ekosistem, sa ciljem da se proširi upotreba super računarske infrastrukture na veliki broj javnih i privatnih korisnika, kao i podrška dvostrukoj tranziciji i razvoj ključnih vještina za evropsku nauku i industriju.

Takođe, namjera je da se unaprijedi pristup super-računarstvu u oblastima od javnog značaja kao što su zdravstvo, bezbjednost, životna sredina, kao i u malim i srednjih preduzećima.

- **Vještačke inteligencije (*artificial intelligence*) - 2,1 milijardi eura;**

Imajući u vidu značaj vještačke inteligencije kao motora razvoja digitalne transformacije biznisa i javne uprave, DIGITAL će stavljati fokus na unapređenje kapaciteta vještačke inteligencije i pružanje podrške testiranju i eksperimentisanju sa vještačkom inteligencijom u sektorima poput zdravstva i proizvodnje. Takođe će se finansirati infrastruktura, alati za dijeljenje podataka, arhitektura te mehanizmi upravljanja za uspješno dijeljenje podataka.

- **Obezbeđivanja široke upotrebe digitalnih tehnologija u privredi i za građane, uključujući i digitalne inovativne hub-ove (*ensuring a wide use of digital technologies across the economy and society, including through Digital Innovation Hubs*) - 1,1 milijardi eura;**

U sklopu ove oblasti, namjera programa je uvođenje i najbolja upotreba digitalnih kapaciteta će se fokusirati na prioritete oblasti kao što je podrška Zelenom dogovoru (Green Deal) sa malim i srednjim preduzećima i javnim ustanovama u njihovoj digitalnoj transformaciji.

Spremnost da se učestvuje u Programima unije ogleda se u zrelosti države u procesu EU integracija i omogućava bliže upoznavanje sa politikama i načelima funkcionisanja EU.

Program "*Digitalna evropa*" je otvoren i za pridružene zemlje, države kandidate za članstvo (kao što je Crna Gora) i potencijalne kandidate – u skladu sa opštim principima i opštim uslovima i odredbama za učešće tih zemalja u programima Unije utvrđenim u odgovarajućim okvirnim sporazumima i odlukama Savjeta za pridruživanje ili u sličnim sporazumima i u skladu sa posebnim uslovima utvrđenim u sporazumima između Unije i tih zemalja. Crna Gora, kao i ostale pridružene članice može da učestvuje u svim oblastima, osim u oblasti Sajber bezbjednosti.

Kako su inicijalne konsultacije sa digitalnom i inovacionom zajednicom Crne Gore pokazale da je izraženo interesovanje zajednice za sve segmente programa, Crna Gora je blagovremeno iskazala interesovanje za učešće u programu, te pristupila aktivnostima koje su za cilj imale članstvo u istom.

Samim tim, Ministarstvo javne uprave je prvobitno formiralo pregovarački tim i koordiniralo procesom pregovora. Pregovarački tim je u aktivnoj email komunikaciji pregovarao sa predstavnicima Generalnog direktorata Evropske komisije za komunikacione mreže, tehnologiju i sadržaj (DG CONNECT) i usaglasio nacrt teksta Sporazuma između Evropske unije i Crne Gore o učešću Crne Gore u programu Unije.

Proces pregovaranja je završen u decembru 2022. godine, nakon čega je Vlada Crne Gore 22. decembra 2022. godine usvojila Izveštaj o završnim pregovorima o zaključivanju Međunarodnog sporazuma između Evropske unije i Crne Gore o učešću Crne Gore u programu Unije Program "Digitalna Evropa" za period 2021-2027, prihvatila Međunarodni sporazum o učešću Crne Gore u programu "Digitalna Evropa" i ovlastila ministra javne uprave da u ime Crne Gore potpiše Sporazum.

Shodno navedenom, ispoštovani su svi uslovi za učešće u ovom programu pa je Sporazum o pristupanju programu unije "Digitalna evropa" između Evropske unije i Crne Gore **potpisan u junu 2023. godine**, čime je Crna Gora i formalno stekla status pridružene članice. U sporazumu, koji je u principu tipski, su definisana osnovna načela saradnje, djelovi programa kojima se pristupa, kao i iznos godišnje članarine za učešće u programu.

Iz Sporazuma slijedi da će Crna Gora učestvovati kao pridružena država i doprinijeti specifičnim ciljevima programa i to:

1. računarstvo visokih performansi - RVP (eng - HPC),
2. vještačka inteligencija,
3. napredne digitalne vještine i
4. primjena i najbolja upotreba digitalnih kapaciteta i interoperabilnosti programa Digitalna Evropa.

Prepoznate ciljne grupe koje mogu biti korisnici ovog programa su prije svega javne institucije, digitalna i inovaciona zajednica, ali isto tako akademska i biznis zajednica, zatim istraživački centri, NVO sektor itd. Pored navedenog, aktivnom participacijom u programu, Crna Gora je u mogućnosti da u određenoj mjeri daje predloge na dalji razvoj programa, godišnje radne programe i sl.

Finansijski doprinos Evropske unije projektima varira u zavisnosti od poziva za dostavljanje predloga projekata i može pokriti od 50% do 100% troškova (za mala i srednja preduzeća i do 75%).

Godišnja članarina, u ovom Programu, se izračunava na osnovu bruto nacionalnog dohotka Crne Gore, Evropske unije i budžeta Programa. U skladu sa standardnom procedurom učešća u programima unije. Postoji mogućnost da se 50% članarine isplati iz IPA sredstava.

Aktivno učešće Crne Gore u Programu je otpočelo imenovanjem mr Aleksandar M. Anđića za nacionalnu kontakt tačku vezanu za DIGITAL početkom decembra 2023. godine, čija je funkcija ujedno i članstvo u Programskom odboru (Steering Committee) za ovaj program.

Ministarstvo javne uprave, kao nosilac svih aktivnosti vezanih za DIGITAL je u prethodnom periodu pokrenulo niz aktivnosti, koje se odnose na upoznavanje javnog i komercijalnog sektora sa pogodnostima koje ovaj program pruža Crnoj Gori. Naime, u toku decembra 2023. godine održane su dvije dvodnevne radionice na temu „Program: Digitalna Evropa – Značaj i mogućnosti“, na kojima je vođena konstruktivna diskusija sa predstavnicima javnog i komercijalnog sektora, kao i predstavnicima lokalnih samouprava u Crnoj Gori iz sjevernog i južnog regiona. Polovinom aprila 2024. godine održana je i treća po redu, centralna radionica u Podgorici, koja je omogućila da se u diskusiju uključi još veći broj predstavnika različitih struktura, kao i lokalnih samouprava iz centralnog regiona.

Poziv u okviru programa „Digitalna Evropa“ – Mreža evropskih digitalnih inovacionih hubova za pridružene zemlje (Network of European Digital Innovation Hubs – Associated Countries DIGITAL-2023-EDIH-04-ASSOCIATED), bio je otvoren od 20. decembra 2023. godine do 10. aprila 2024. godine. Shodno tome, Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija i Ministarstvo javne uprave objavili su 15.03.2024. godine Javni konkurs za predselekciju kandidata iz Crne Gore sa rokom za prijavljivanje do 22.03.2024. godine. Na pomenuti konkurs su podnijete dvije projektne prijave, nakon čega je sprovedena procedura nezavisne evaluacije, u skladu sa Pravilnikom o kriterijumima za imenovanje nezavisnih eksperata i postupku ocjene inovacionih programa i projekata i uslovima Javnog konkursa. O rezultatima Javnog konkursa obaviještena je i Evropska komisija koja će, prilikom razmatranja prijava, uzeti u obzir samo podnosiocje prijava (kandidate ili konzorcijume kandidata) sa liste dostavljene od strane Crne Gore. Procedura sa strane EK je u toku i u narednom periodu se očekuju rezultati iste.